

Fəxriyyə İmran qızı Zahidova
Azərbaycan Dillər Universitetinin müəllimi
<https://orcid.org/0000-0003-4842-4083>
E-mail: fakhriyyazahidova@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(5\).135-140](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(5).135-140)

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNİN AKTUAL PROBLEMLƏRİ

Fakhriye Imran Zahidova
lecturer at Azerbaijan University of Languages

ACTUAL PROBLEMS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Фахрие Имран гызы Захидова
преподаватель Азербайджанского Университета Языков

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Xülasə. Məqalə müasir dövrdə xarici dillərin, xüsusilə ingilis dilinin öyrənilməsinin aktuallığını və tədrisində qarşıya çıxan əsas problemləri araşdırır. Məqalədə dil öyrənilməsinin şəxsi inkişaf, peşəkar fəaliyyət və global əməkdaşlıq baxımından əhəmiyyəti vurğulanır. İngilis dilinin tədrisində qarşılıqlı ünsiyyət və kommunikasiya əsas rol oynayır, çünki dil mənimsənilməsi sinif daxilində aktiv qarşılıqlı fəaliyyət və mənanın müzakirəsi yolu ilə həyata keçirilir. Məqalədə həmçinin uşaqlarda erkən yaşdan dil öyrənmənin üstünlükləri, psixoloji baryerlər və məktəb proqramlarının mürəkkəbliyi kimi çətinliklər qeyd olunur. Ali məktəb səviyyəsində isə tələbələrin peşəkar terminologiya və mədəni kontekstə uyğun kommunikasiya bacarıqlarını inkişaf etdirməsi vacib hesab olunur. Məqalə göstərir ki, qrammatik biliklər, söz ehtiyatı, qarşılıqlı ünsiyyət və kontekstual anlayışların inteqrasiyası xarici dil tədrisinin effektivliyi üçün əsas şərtlərdir.

Açar sözlər: xarici dilin tədrisi, qarşılıqlı ünsiyyət, pedaqoji metodika, dil bacarıqları, tapşırığa əsaslanan tədris

Abstract. The article examines the relevance of learning foreign languages, particularly English, in the modern era and explores the main challenges encountered in their teaching. It emphasizes the significance of language learning for personal development, professional activity, and global cooperation. Interaction and communication play a central role in English language teaching, as language acquisition occurs through active classroom engagement and the discussion of meaning. The article also highlights the advantages of early language learning in children, psychological barriers, and the complexity of school curricula as key challenges. At the university level, it is essential for students to develop communication skills aligned with professional terminology and cultural context. The study concludes that the integration of grammatical knowledge, vocabulary, interaction, and contextual understanding is fundamental for effective foreign language teaching.

Keywords: foreign language teaching, interaction, pedagogical methodology, language skills, task-based teaching

Аннотация. Статья исследует актуальность изучения иностранных языков, особенно английского в современном мире, и рассматривает основные проблемы, возникающие в процессе их преподавания. Подчеркивается значимость изучения языка для личностного развития, профессиональной деятельности и глобального сотрудничества. В обучении английскому языку ключевую роль играют взаимодействие и коммуникация, поскольку освоение языка осуществляется через активное участие в классе и обсуждение смыслов. В статье также отмечаются преимущества раннего изучения языка детьми, психологические барьеры и сложность школьных программ как основные трудности. На уровне вузов важно, чтобы студенты развивали навыки коммуникации с учетом профессиональной терминологии и культурного контекста. Статья показывает, что интеграция грамматических знаний, словарного запаса, взаимодействия и контекстного понимания является основным условием эффективности преподавания иностранного языка.

Ключевые слова: преподавание иностранного языка, взаимное общение, педагогическая методика, языковые навыки, обучение на основе заданий

Müasir dünyada qloballaşma proseslərinin sürətlənməsi nəticəsində xarici dillərin, xüsusilə də ingilis dilinin öyrənilməsi insanların şəxsi inkişafı və peşəkar fəaliyyətində mühüm rol oynayır. Xarici dil biliklərinə olan maraq təsadüfi deyil, çünki bu maraq müxtəlif ictimai, iqtisadi və mədəni amillərlə bağlıdır. İnsanlar xarici dilləri yalnız gündəlik ünsiyyət vasitəsi kimi deyil, həm də yeni biliklərə yiyələnmək, beynəlxalq əməkdaşlıqda fəal iştirak etmək, elmi və texnoloji nailiyyətlərdən xəbərdar olmaq üçün öyrənməyə çalışırlar. Bununla belə, bu istiqamətdə marağın artması öyrənmə prosesində müəyyən çətinliklərin də meydana çıxmasına səbəb olur. Bu çətinliklər həm metodiki yanaşmaların yetərsizliyi, həm də öyrənənlərin psixoloji hazırlığı və dilin struktur xüsusiyyətləri ilə əlaqədar ola bilər.

Hazırkı dövrdə ən çox diqqət mərkəzində olan və tədrisdə üstün mövqə qazanan xarici dil ingilis dilidir. Digər dillər – alman və fransız dilləri də müxtəlif ölkələrdə öyrədilir, lakin onların tətbiq sahəsi və öyrənilmə səviyyəsi ingilis dili ilə müqayisədə xeyli məhduddur. İngilis dili həm orta məktəblərdə, həm də ali təhsil müəssisələrində əsas xarici dil kimi seçilir və qlobal miqyasda daha geniş imkanlar yaratdığı üçün üstünlük təşkil edir.

Bundan əlavə, ingilis dili yalnız təhsil mühitində deyil, həm də beynəlxalq münasibətlərdə, diplomatiyada, biznes mühitində, informasiya texnologiyalarında, kütləvi informasiya vasitələrində və mədəniyyətlərarası dialoqda aparıcı mövqeyə malikdir. Dünyanın əlli-dən çox ölkəsində rəsmi dövlət dili statusunda çıxış etməsi bu dilin nüfuzunu daha da artırır. Beləliklə, ingilis dilinin öyrənilməsi həm fərdi inkişaf, həm də cəmiyyətin qlobal sistemə inteqrasiyası baxımından vacib hesab olunur.

İngilis dilinin xarici dil kimi (EFL) öyrənilməsi və tədrisində qarşılıqlı ünsiyyət (interaction) tələbə, müəllim, dərs vəsaiti və resurslardan başqa, əsas və təməl elementlərdən biridir. Bu prosesdə açar anlayış kimi “kommunikasiya” çıxış edir və müəllim əsas təşəbbüskar rolunu oynayır. Başqa sözlə desək, ingilis dili öyrənilməsi və tədrisi yalnız qarşılıqlı ünsiyyət və kommunikasiya mövcud olduqda həyata keçirilə bilər. Kommunikasiya olmadan qarşılıqlı ünsiyyət mövcud deyil və eyni zamanda, qarşılıqlı

ünsiyyət olmadan öyrənmə və tədris fəaliyyətləri mümkün deyil.

Bundan əlavə, qarşılıqlı ünsiyyət çərçivəsində xarici dilin öyrənmə və tədris prosesinin nəticəsi əsasən dil mənimsənilməsi ilə bağlıdır. Dil mənimsənilməsi isə sinif daxilindəki qarşılıqlı ünsiyyətin keyfiyyətindən birbaşa asılıdır. Bu, Li və Walş tərəfindən qeyd olunduğu kimi müəllimin qarşılıqlı ünsiyyətə dair inam və düşüncələrini əhatə edir: “Müəllimin inamları qarşılıqlı ünsiyyət mərkəzində olmalıdır: tədris, öyrənmə, şagirdlər, predmet məzmunu və peşəkar inkişaf – bütün bunlar tam başa düşülməsi üçün qarşılıqlı ünsiyyəti tələb edir” [6, 42]. Burada müəllimin rolu xüsusilə önəmlidir. O, öyrənmənin “qarşılıqlı ünsiyyət vasitəsilə deyil, qarşılıqlı ünsiyyət içində baş verdiyini” vurğulaya bilməlidir [8, s. 42].

Bu yanaşma göstərir ki, dil mənimsənilməsi prosesi qarşılıqlı ünsiyyət çərçivəsində həyata keçirilir; yəni sinifdə şəxslər arasında dil istifadəsi və mənanın müzakirəsi yolu ilə baş verir. Bu fikir dil nəzəriyyələri tərəfindən də dəstəklənir: söhbət kommunikasiya prosesinin bir hissəsi, dil mənimsənilməsinin əsas elementi və dilin öyrənilməsində mərkəzi fokusdur.

Müasir təhsil paradigmasına əsaslanaraq, öyrənmə və tədris prosesi müəllim mərkəzli yanaşmanın əksinə tələbə mərkəzli yanaşmaya əsaslanmalıdır. Bu yanaşmada sinifdə öyrənmə fəaliyyətləri əsasən tələbələr tərəfindən idarə olunur, müəllim isə yalnız prosesə rəhbərlik edir və nəzarət edir. Müəllimin rolu müxtəlif metodlar, texnikalar və qarşılıqlı ünsiyyət modellərini tətbiq edərək tədrisin effektivliyini artırmaqdır. Misal üçün, Litlvud (2004)-də qeyd edir ki, “tələbələr tapşırıqə fokuslandıqda, istifadə etdikləri dil üzərində deyil, tapşırığın yerinə yetirilməsinə diqqət yetirərək daha səmərəli öyrənə bilirlər”. Başqa sözlə, qarşılıqlı ünsiyyət tapşırıq vasitəsilə həyata keçirilir və bu, tələbə–müəllim, müəllim–tələbə və tələbə–tələbə qarşılıqlı əlaqəsini yönləndirir [7].

Dil öyrənilməsi və tədrisində qarşılıqlı ünsiyyətin rolu xüsusilə önəmlidir, çünki dil yalnız kommunikasiya vasitəsi olmaqla qalmır, eyni zamanda fərdlər arasında interpersonal münasibətlərin qurulması və sosial qarşılıqlı əlaqələrin təmin edilməsində əsas funksionu yerinə yetirir. Konstruktivist yanaşma çərçivəsində də dilin mənimsənilməsi uşağın ətraf mühitlə aktiv

qarşılıqlı əlaqəsi vasitəsilə baş verir . Bu baxımdan, mənalı qarşılıqlı ünsiyyət – yəni hədəf dilində təbii kommunikasiya – dilin öyrənilməsi üçün vacib şərtidir; burada danışanlar öz ifadələrinin forması ilə deyil, ötürdükələri mesajın mənası ilə maraqlanırlar [5] .

Metod, yanaşma, dizayn və proseduralar elementlərinə baxdıqda, qarşılıqlı ünsiyyət dərslər prosedurlarının bir hissəsi olaraq müşahidə edilir və qarşılıqlı ünsiyyət nümunələri dərslər planlaşdırılmasında nəzərə alınır. Tapşırıq əsaslanan dil tədrisi (Task-Based language teaching) yanaşması da göstərir ki, öyrənmə tapşırıqları tələbələrə qarşılıqlı ünsiyyətdə olmasını təmin edən əsas vasitədir. Bu baxımdan, qarşılıqlı ünsiyyət və EFL qarşılıqlı ünsiyyət modelləri üzrə elmi müzakirələr və tədqiqat nəticələri daim aktualdır və müəllimlərin peşəkar biliklərini artırmaq, tədrisin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq və tələbələrə dil mənimsənilməsinə gücləndirmək üçün önəmlidir. Qarşılıqlı ünsiyyət mövzusunda fərqli perspektivlərdən yanaşmaq mümkündür və hər bir yeni yanaşma öyrənmə və tədris proseslərini zənginləşdirir [8, s. 65].

Müasir dövrdə ingilis dilinin öyrənilməsi məsələsi təkcə təhsil sistemində deyil, həm də ictimai, peşəkar və mədəni müstəvidə ən mühüm çağırışlardan biri kimi dəyərləndirilir. Qloballaşma proseslərinin sürətlənməsi və beynəlxalq əməkdaşlığın genişlənməsi fonunda ingilis dili artıq sadəcə xarici dil statusundan çıxaraq, insanların sosial münasibətlərində və gündəlik həyatında mühüm kommunikasiya vasitəsinə çevrilmişdir. Bu səbəbdən, dil biliklərinə malik olmayan şəxslər iş tapmaq, xaricdə təhsil almaq və ya səyahət etmək kimi imkanlardan məhrum olduqlarını anlayır, nəticədə isə məktəb illərində kifayət qədər öyrənmədiklərinə görə təəssüflənirlər. Yetkin yaş dövründə bu dili mənimsəmək zərurəti qarşıya çıxdıqda isə proses daha çox vaxt, maddi və psixoloji resurs tələb etdiyi üçün çətinliklərə səbəb olur. Çünki insan eyni anda həm iş, həm ailə, həm də sosial öhdəliklərini yerinə yetirməyə çalışır və dil öyrənməyə sərf edəcək enerji məhduddur. Halbuki xarici dilin mənimsənilməsi sadəcə maraq və istəklə deyil, həm də davamlı zəhmət, məqsədyönlü yanaşma və sistemli metodlarla həyata keçirilə bilər.

Psixolinqvistik tədqiqatlar təsdiq edir ki, xarici dil öyrənmək üçün ən əlverişli mərhələ insanın erkən yaş dövrüdür, çünki həmin vaxt

qavrama mexanizmləri daha aktiv fəaliyyət göstərir və beynin yeni informasiyanı mənimsəmə qabiliyyəti yüksək olur. Bununla belə, praktik müşahidələr göstərir ki, orta məktəbi bitirən şagirdlərin çox az bir qismi ingilis dilini yüksək səviyyədə mənimsəyə bilər. Bu vəziyyət bir sıra mühüm sualları gündəmə gətirir: dövlətin təhsil siyasətində xarici dil öyrənməyə dair məqsədlər kifayət qədər konkret müəyyənləşdirilməmişdirmi? Yaxud ümumtəhsil məktəblərinin vəzifəsi şagirdlərə yalnız dilin bünövrəsini öyrətməklə məhdudlaşır? Bəlkə də, problemin kökündə müəllimlərin peşəkar hazırlığının tam adekvat olmaması dayanır? Digər tərəfdən, bəzi hallarda nəticənin uğurlu olub-olmaması bilavasitə şagirdin şəxsi motivasiyası, marağı və idrak fəallığından asılı ola bilər.

Valideynlərin böyük bir qismi övladlarının həm ana dilində, həm də ingilis dilində sərbəst danışa bilən ikidilli fərdlər kimi formalaşmasını arzulayır. Bununla bağlı cəmiyyətdə əsas suallardan biri də budur: xarici dil öyrənməyə başlamaq üçün ən optimal yaş dövrü hansıdır? Tədqiqatlar göstərir ki, uşaqlar erkən yaş dövründə ingilis dilini daha sürətlə qavrayır və yadda saxlayırlar, lakin bunun üçün təlim prosesi əyləncəli, oyun xarakterli və uşağın maraqlarına uyğun şəkildə təşkil edilməlidir. Əks halda, dil öyrənməyə qarşı mənfi emosional münasibət formalaşa bilər ki, bu da sonrakı mərhələlərdə ciddi dil baryeri ilə nəticələnə bilər.

Müxtəlif alimlərin araşdırmaları göstərir ki, uşaqların məlumatı ən intensiv şəkildə mənimsəmə qabiliyyəti 1,5 yaşdan 9 yaşadək davam edir. Bu dövr uşağın dil bacarıqlarının əsaslarının formalaşdığı, səs və sözləri daha asan qəbul edib yadda saxladığı bir mərhələdir. Hətta 0–1,5 yaş aralığında belə uşaqlar eşitdikləri səsleri yığaraq gələcək nitq inkişafının bazasını yaradırlar. Bu səbəbdən, körpələrin ingilis dili ilə tanışlığı üçün ən məqsəduyğun vasitələr sadəcə mahnılar, uşaq şeirləri və laylalar hesab olunur [2, s. 126-128].

Xüsusilə 1,5–2 yaş aralığı uşaq inkişafında əhəmiyyətli bir mərhələdir, çünki bu dövrdə beynin fəaliyyətinin böyük hissəsi dilin mənimsənilməsinə yönəlmiş olur. Təlim oyun formasında aparıldıqda uşaq dili sevə-sevə öyrənir, əks halda isə məcburi öyrənmə prosesi ingilis dilinə qarşı neqativ emosional təsəvvürlərin yaranmasına gətirib çıxara bilər.

Araşdırmalar həmçinin sübut edir ki, 3–5 yaş dövrü ingilis dilinin öyrənilməsi üçün ən əlverişli mərhələlərdən biridir. Bu yaş aralığında uşağın yalnız dil bacarıqları deyil, eyni zamanda ümumi idrak qabiliyyəti də inkişaf edir. Ən önəmli məqam isə odur ki, bu dövrdə uşaqlar yeni dili istifadə etməkdən çəkinmirlər və dil baryerinə məruz qalmırlar. Əgər öyrənmə prosesinə 5 yaşdan əvvəl başlanarsa, gələcəkdə uşağda ünsiyyət zamanı psixoloji baryer yaranmır və ingilis dili daha sərbəst şəkildə mənimsənilir.

Müasir pedaqoji və psixolinqvistik araşdırmalar göstərir ki, uşaqların 5–10 yaş aralığında ingilis dilini öyrənməyə başlaması hələ də səmərəli hesab olunsada, bu mərhələdə müəyyən çətinliklərlə üzləşmək mümkündür. Əgər erkən yaş dövründə uşaqlar daha azad və səhvədən çəkinmədən yeni dil materialını qavrayırlarsa, 5 yaşdan yuxarı mərhələdə onların psixoloji qavrayışında dəyişikliklər baş verir və artıq səhv etmək qorxusu yaranır. Bu qorxu öyrənmə prosesini əhəmiyyətli dərəcədə çətinləşdirir, çünki uşaq öz fikrini ifadə etməkdən çəkinir və kommunikativ fəallığı zəifləyir. Ona görə də, pedaqoqlar və valideynlər bu dövrdə tədris prosesini elə təşkil etməlidirlər ki, uşağın öyrənmə zamanı səhv etməsi təbii qəbul edilsin və səhv öyrənmə prosesinin bir hissəsi kimi dəyərləndirilsin. Bu yanaşma eyni zamanda uşaqlara dilin öyrənilməsinin əsas məqsədinin qrammatik qaydaların mexaniki mənimsənilməsi deyil, ünsiyyət bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi olduğunu göstərməlidir [1, s. 62-65].

Yaş artdıqca uşaqların idrak marağı, yəni ətraf aləmi tanımaq və öyrənmək həvəsi tədricən azalır. Eyni zamanda, ətraf mühitin, xüsusilə də həmyaşıdların və sosial qrupun rəyinin təsiri daha önəmli olur. Bu isə dil öyrənmə prosesinə müəyyən psixoloji baryerlər gətirir. Məsələn, bir çox yeniyetmə və hətta böyüklər xarici dildə danışmaqdan çəkinirlər, çünki onlar ya dili yüksək səviyyədə, demək olar ki, ana dili daşıyıcısı kimi bilməyi, ya da ümumiyyətlə danışmamağı üstün tuturlar. Bu isə insanın yaşlandıqca yeni dil mənimsənməsində daha çox çətinliklərlə üzləşdiyini göstərir, çünki psixoloji baryeri aradan qaldırmaq və ünsiyyət zamanı sərbəstlik əldə etmək getdikcə daha mürəkkəb hala gəlir [3, s. 45-47].

Təhsil sahəsində aparılan çoxsaylı tədqiqatlar sübut edir ki, uşaqlara ingilis dilini erkən

yaşlardan öyrətmək təkcə mümkündür deyil, eyni zamanda zəruridir. Çünki bu mərhələdə qoyulan bünövrə sonrakı yaşlarda dilin daha asan və sistemli şəkildə mənimsənilməsinə şərait yaradır. Əsas məqsəd uşaqlara xarici dili yad bir bilik kimi deyil, gündəlik həyat və beynəlxalq ünsiyyət üçün faydalı bir vasitə kimi təqdim etməkdən ibarətdir [3, s. 45-47].

Adətən uşaqların ingilis dili ilə ilk tanışlığı məktəb mühitində baş verir. Lakin müasir dövrdə bir çox valideynlər övladlarını bu dildə ünsiyyətə daha erkən, yəni məktəbəqədər mərhələdə cəlb etməyə çalışırlar. Məktəbəqədər hazırlıq uşağın məktəbə başladığında daha sürətli adaptasiyasına və yeni dil mühitinə öyrəşməsinə kömək edir.

Ümumtəhsil məktəblərində ingilis dilinin tədrisi, əsasən, ibtidai təhsilin ikinci sinfindən başlanır. Bununla belə, müəllimlər tədris prosesində çoxsaylı çətinliklərlə üzləşirlər. Müasir dərsliklərin məzmunu kifayət qədər mürəkkəb qurulmuşdur və bəzi hallarda onların tələbləri real vəziyyətə uyğun gəlmir. Məsələn, bir sıra dərsliklərdə uşaqlardan artıq məktəbəqədər mərhələdə ingilis əlifbasını bilmələri, ilkin söz ehtiyatına sahib olmaları, hətta sadə mahnılar oxuya və dialoqlar qura bilmələri gözlənilir. Halbuki həmin yaşda şagirdlər öz ana dilinin – məsələn, rus və ya Azərbaycan dilinin əsas qaydalarını tam mənimsəməmiş olurlar. Belə bir vəziyyətdə onlardan xarici dil üzrə mürəkkəb bacarıqların tələb olunması pedaqoji baxımdan düzgün hesab edilə bilməz. Təcrübə göstərir ki, çox vaxt müəllimlər dərs vəsaitindəki ilk tapşırıqlarda belə çətinliklərlə rastlaşırlar. Məsələn, dərslik uşaqlardan ingilis dilində mahnı oxumağı və ya sadə dialoq qurmağı tələb edir, lakin şagirdlərdə hələ dil biliklərinin ilkin bazası formalaşmadığı üçün bu onların təbii inkişafına uyğun olmur. Bundan başqa, hər yeni mərhələdə tapşırıqların mürəkkəbləşməsi öyrənmə prosesini daha da çətinləşdirir. Digər bir mühüm məqam isə ondan ibarətdir ki, orta məktəblərdə ingilis dilinə həftəlik cəmi iki və ya üç saat ayrılır. Belə bir məhdudiyyətlərlə şagirdlərin qısa müddətdə yüksək nəticə əldə etməsi, müəllimin dəstəyi olmadan özbaşına bütün tapşırıqları yerinə yetirməsi faktiki olaraq mümkün görünmür [1].

Məktəb səviyyəsində ingilis dilinin öyrənilməsi zamanı əsas diqqət tələbələrin dilin əsas struktur və funksiyalarını mənimsəməsinə yö-

nəzirlir. Bu mərhələdə qarşılıqlı ünsiyyət və kommunikatıv bacarıqların inkişafı hələ ilkin səviyyədə formalaşır, tələbələr qrammatik qaydaları öyrənir, sadə dialoqlar qurur və gündəlik ünsiyyət mövzularında praktika əldə edirlər. Məktəb dövründə formalaşan bu ilkin bilik və bacarıqlar, xüsusilə qrammatik şüurluluq və söz ehtiyatının artırılması, tələbələrin ali təhsilə keçidində təməl rol oynayır.

Ali məktəbə keçid dövründə isə öyrənmə mühiti daha mürəkkəb və hədəf yönümlüdür. Burada tələbələr artıq ixtisas fənləri üzrə peşəkar dil və ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirməli, texniki və professional terminologiya ilə işləməyi öyrənməlidirlər. Məktəb səviyyəsində əldə edilmiş əsas dil bilikləri onların ixtisas sahəsinə uyğun kommunikasiya bacarıqlarını inkişaf etdirməsinə xidmət edir. Məsələn, elektrik mühəndisliyi və proqramlaşdırma ixtisaslarında tələbələr texnologiya ilə ünsiyyət bacarıqlarını, idarəetmə sahəsində isə insanlararası kommunikasiya bacarıqlarını inkişaf etdirməlidirlər.

Ali məktəb mühitində qarşılıqlı ünsiyyət və mədəni kontekstin əhəmiyyəti daha da artır. Tələbələr yalnız dil qaydalarını mənimsəməklə kifayətlənməməli, həm də müxtəlif mədəniyyətlərin və peşəkar kontekstlərin tələblərinə uyğun kommunikasiya bacarıqlarını formalaşdırmalıdırlar. Bu mərhələdə dərs vəsaiti və tədris metodikası, tələbələrin fon biliklərini, real həyatda və peşəkar sahədə qarşılaşacaqları situasiyaları nəzərə alaraq hazırlanmalıdır. Məktəb dövründə qazandıqları biliklər ali təhsildə daha mürəkkəb, funksional və kommunikatıv tapşırıqları həll etmək üçün baza rolunu oynayır.

Bu keçid həmçinin tələbələrin motivasiyasını artırmaq üçün vacibdir, çünki onlar artıq öyrəndikləri dilin yalnız dərs məqsədli deyil, həm də peşəkar və sosial ünsiyyətdə real vasitə olduğunu başa düşürlər. Ali məktəbdə istifadə olunan autentik materiallar – dərsliklər, məqalələr, videolar, native speakerlərin təqdim etdiyi fonetik materiallar – tələbələrin həm dil, həm də peşəkar bacarıqlarını effektiv şəkildə inkişaf etdirməyə imkan verir [4].

Xarici dillərin tədrisində əsas problemlərdən biri məktəb səviyyəsində tələbələrin qrammatika və lüğət biliklərinin yetərli olmasıdır ki, bu da onların peşəkar və akademik mətnləri oxuma qabiliyyətinə mənfi təsir göstərir. Məktəb dövründə formalaşmalı olan “təhs-

il məqsədli oxu” bacarıqları, yəni sözlərin mənasını kontekstdən çıxarma, semantik sintez və mətnin məzmununu düzgün başa düşmək qabiliyyəti, çox vaxt lazımi səviyyədə inkişaf etmir. Ali məktəbə keçdikdə tələbələr, xüsusilə ixtisas fənləri üzrə mətnləri anlamaqda çətinlik çəkir, çünki burada həm terminoloji lüğət, həm də peşəkar kontekst nəzərə alınmalıdır. Mətnin mənasını çıxarma və semantik əlaqələri qurmaq bacarıqları, söz ehtiyatının genişləndirilməsi və lüğətdən səmərəli istifadə bu problemlərin həllində əsas vasitələrdir. Təcrübə göstərir ki, tələbələrin analitik və sintetik bacarıqlarının inkişafı, kontekstual və leksik ipuclarından istifadə etməsi onların oxu və anlama səviyyəsini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Beləliklə, məktəb və ali məktəb səviyyəsində xarici dilin tədrisi zamanı qarşılıqlı əlaqə, mədəni kontekst və peşəkar terminologiyanın inteqrasiyası, tələbələrin həm danışiq, həm də oxu bacarıqlarının səmərəli inkişafı üçün əsas şərtlərdən biridir

Problemin aktuallığı. Müasir dünyada qloballaşmanın sürətlənməsi ingilis dilinin öyrənilməsini həm fərdi inkişaf, həm də peşəkar fəaliyyət üçün vacib edir. Məktəb və ali təhsil müəssisələrində ingilis dili əsas xarici dil kimi öyrədilir və qlobal əməkdaşlıqda iştirak üçün əsas vasitə rolunu oynayır. Bununla belə, tələbələr arasında dilin mənimsənilməsi səviyyəsi müxtəlifdir və qarşılıqlı ünsiyyətin effektivliyi hələ də kifayət qədər təmin olunmur. Məktəb səviyyəsində qrammatika və söz ehtiyatının yetərsizliyi, müəllimlərin metodik hazırlığının çatışmazlığı öyrənmə prosesində əsas çətinliklərdən biridir. Bu səbəbdən ingilis dilinin öyrənilməsi və tədrisində qarşılıqlı ünsiyyətin rolu aktuallığını qoruyur.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalə ingilis dili öyrənilməsində qarşılıqlı ünsiyyət və kommunikasiya proseslərinin sinifdə tətbiqinə yeni elmi yanaşmalar təklif edir. Tədqiqat konstruktivist və tələbə mərkəzli öyrənmə prinsiplərini nəzərə alaraq, dilin mənimsənilməsinin interaktiv və tapşırıq əsaslanan üsullarla həyata keçirilməsini vurğulayır. Erkən yaş dövründə dil öyrənmənin psixolinqvistik aspektləri araşdırılır və öyrənmə strategiyalarının uşaqların idrak və motivasiya səviyyəsinə uyğunlaşdırılması təklif olunur. Məqalə müəllimlərin peşəkar hazırlığı və dərs metodikasının qarşılıqlı ünsiyyət əsasında təkmilləşdirilməsinin elmi əsaslarını təqdim edir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Tədris prosesində qarşılıqlı ünsiyyətin inkişaf etdirilməsi tələbələrin danışiq, dinləmə və yazı bacarıqlarını gücləndirir. Bu yanaşma həm məktəb, həm də ali təhsil səviyyəsində dilin real kommunikatıv məqsədlərlə öyrənilməsinə şərait yaradır. Müəllimlər və peda-

qoqlar üçün effektiv metod və tapşırıq modellərinin tətbiqi öyrənməni daha səmərəli edir. Tələbələr öyrəndikləri dili yalnız dərs məqsədli deyil, həm də sosial və peşəkar ünsiyyətdə istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat:

1. Иванова, Л. А. Методика преподавания английского языка детям младшего школьного возраста. -Санкт-Петербург: Каро, -2020. -с. 62–65.
2. Ильченко Д.А., Макарова О.С. Феномен возникновения социальных и психологических барьеров при отклонении языковых норм в иностранном языке. Modern Science. -2020. № 5-4. -с. 126-128.
3. Петрова, И. В. Раннее обучение иностранным языкам: психолингвистические аспекты. - Москва: Просвещение, 2019. -с. 45–47.
4. Милруд Р.П., Гончаров А.А. Теоретические и практические проблемы обучения пониманию коммуникативного значения иностранных текстов // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 1.
5. Krashen, Stephen. 2005. Stephen Krashen's Theory of Second Language Acquisition. Retrieved from <http://www.sk.com.br/sk-krash.html> at 16th March 2009
6. Li, L., & Walsh, S. (2011). Materials in ELT: Context, Creativity and Critical Thinking. Cambridge: Cambridge University Press, s.42
7. Littlewood, William. 2004. Task-Based Learning of Grammar. www.privatewww.essex.ac.uk/~vanton/ 30 July 2015
8. Willis, J. (2000). A Framework for Task-Based Learning. -London: Longman, in Li & Walsh, 2011:42.

Redaksiyaya daxil olub: 12.09.2025.